

Ἑλληνική Παράδοση

Σχολική Ἐργασία τῆς Reggie X

Ἄνοιξη 1979

Ρεγγίνα (Reggie X)
Τάξις Α1 Λυκείου
Σχολικόν ἔτος 1978-79

Ἑλληνική Παράδοση

Παράδοση εἶναι ὅ,τι δίνει ἡ μία γενιά στήν ἄλλη μέ τό στόμα, με διηγήσεις, τραγούδια, κοινωνικές συνθῆκες, κανόνες συμπεριφορᾶς. Εἶναι ἡ πείρα τῆς ζωῆς μέ τίς γνώσεις πού ἀπέκτησε ὁ ἄνθρωπος μέ τά πολιτιστικά καί ἠθικά στοιχεῖα. Πολλές φορές εἶναι ἡ τελευταία ἱστορία μιᾶς χώρας πού εἶναι ζωντανή ἀκόμα. Λέμε ἡ λογοτεχνική, ἡ ἐπιστημονική, ἡ πολιτική παράδοση, δηλαδή ἡ δουλειά πού ἔγινε στούς τομεῖς αὐτούς.

Οἱ Ἕλληνες ἔχουν πλούσια παράδοση, ἡ ὁποία χωρίζεται στήν ἀρχαία, τή βυζαντινή καί τή νεώτερη (μέχρι τό 1821). Ἀξιόλογη εἶναι ἡ παράδοση στίς τέχνες καί στήν λογοτεχνία, καθώς καί σέ ἄλλους τομεῖς.

1) Παράδοση στήν λογοτεχνία

α) Ἀρχαία: Τα ἀρχαῖα συγγράμματα ἦταν τριῶν εἰδῶν: ἱστορικά, φιλοσοφικά, ρητορικά. Στα ἱστορικά κείμενα ὁ καλλιτέχνης ἀσχολεῖται μέ γεγονότα τά ὁποῖα συνέβησαν τόν καιρό εκεῖνο ἤ ἀρχαιότερα, πολεμικά, πολιτικά κ.ἄ. Στά φιλοσοφικά ἀνήκουν αὐτά πού παρουσιάζουν ἰδέες γύρω ἀπό τή ζωή, τόν ἄνθρωπο, τήν ἠθική κλπ. Καί τέλος, στά ρητορικά ἀνήκουν λόγοι ρητόρων οἱ ὁποῖοι ἀνακοινώθηκαν στό κοινό καί εἶναι δικανικοί, παραινετικοί, πανηγυρικοί.

Ἱστορικά κείμενα εἶναι: "Ἱστορίαι" τοῦ Ἡροδότου, "Πλαταϊκά" και "Λεσβιακά" τοῦ Θουκυδίδη, "Κύρου ἀνάβασις", "Ἑλληνικά", "Κύρου παιδεία" τοῦ Ξενοφῶντα, "Ἀλεξάνδρου ἀνάβασις" τοῦ Ἀρριανοῦ.

Φιλοσοφικά ἔργα εἶναι: "Πολιτεία", "Κριτίας" τοῦ Πλάτωνα, "Πρώτη φιλοσοφία", "Πολιτικά" τοῦ Ἀριστοτέλη.

Ρητορικά ἔργα: "Ἐπιτάφιος" τοῦ Περικλῆ, "Κατά Ἐρατοσθένους" τοῦ Λυσία, "Πανηγυρικός" τοῦ Ἰσοκράτη, "Περί στεφάνου" τοῦ Δημοσθένη, "Ὁ κατά Τιμάρχου" τοῦ Αἰσχύνη.

Ἐπίσης ἔχουμε καί ἀρχαία ποίηση. Τά ποιήματα αὐτά ἐξυμνοῦν κατορθώματα θεῶν καί ἡρώων, ἤ ἐξιστοροῦν γεγονότα τά ὁποῖα ὑπενθύμιζαν στούς ἀνθρώπους τίς παλιές δόξες. Ἔχουμε λοιπόν τήν "Ἰλιάδα" και τήν "Ὀδύσσεια" τοῦ Ὁμήρου, πού εἶναι ἐπικά καί ἡ ἀξία τους εἶναι μεγάλη. Ἄλλα ἐπικά ποιήματα εἶναι: "Ἔργα καί ἡμέραι" τοῦ Ἡσιόδου, "Θεογονία" τοῦ ἰδίου, "Περί φύσεως" τοῦ Ξενοφάνη κ. ἄ. Λυρικά ἔργα: "Ὑποθῆκαι" τοῦ Τυρταίου, "Πρός Κριτίαν" τοῦ Σόλωνα.

Δραματική ποίηση: Τά ἔργα αὐτῆς μποροῦσαν εὔκολα νά παρουσιαστοῦν στό θέατρο, καί χωριζόταν σέ τραγωδία και κωμωδία. Οἱ σπουδαιότεροι τραγικοί ποιητές εἶναι: ὁ Αἰσχύλος πού ἔγραψε τά ἔργα "Πέρσες", "Προμηθεύς δεσμώτης"· ὁ Σοφοκλῆς μέ τόν "Τριπτόλεμο" καί ὁ Εὐριπίδης μέ τήν "Ἠλέκτρα", τόν "Ἱππόλυτο" κ.ἄ.

β) Βυζαντινή: Ἔχουμε ἔργα πατέρων καί ἄλλων προσώπων τῆς ἐκκλησίας πού ἀναφέρονται σέ θρησκευτικά ζητήματα. Ἀκόμη σέ θέματα πού ἦταν κρίσιμα γιά κείνη τήν ἐποχή καί γράφτηκαν αὐτά τά ἔργα ἀπό σπουδαίους ἄνδρες. Ἔχουμε: " Ἅλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Γεωργιλᾶ (ποίημα), "Ἡ προσωποποιία τῆς ψυχ ῆς" τοῦ Γ. Παλαμᾶ κ.ἄ. Τα ἔργα εἶναι καί ἐπιστολογραφικά. Αὐτά εἶναι ἠθικά ἤ παραινετικά κυρίως.

γ) Νεώτερη: Ἐξαιτίας τῆς ὑποδουλώσεως τῆς Ἑλλάδος στούς Τούρκους, δέν ἔχουμε ἀξιόλογη λογοτεχνία στήν χώρα. Μόνο σέ περιοχές πού δέν ἦταν ὑποδουλωμένες ὑπῆρχε κάποια ἀνάπτυξη. Ἔτσι, στίς φραγκοκρατούμενες περιοχές ὑπάρχουν ὡραῖα ἔργα: Στήν Κρήτη, στά Ἑπτάνησα και στόν Μωριά. Κρητικά ἔργα: "Ἐρωτόκριτος" τοῦ Βιτσέντζου Κορνάρου, "Ἐρωφίλη" τοῦ Χορτάτζη κ.ἄ.

Ἄλλα σπουδαῖα ἔργα εἶναι: "Χρονικό τοῦ 1570", "Τά μετά τήν ἅλωσιν" τοῦ Κομνηνοῦ Ὑψηλάντου, "Περί λογίων Γραικῶν" τοῦ Μ. Κιγάμα, "Ὁ χρονογράφος" τοῦ Δαπόντε, "Ἰουδαϊκά" τοῦ Μαυροκορδάτου.

2) Ζωγραφική παράδοση

α) Ἀρχαία: Ἡ ζωγραφική κατά τήν ἀρχαιότητα ἦταν ἀρκετά ἀνεπτυγμένη. Οἱ ἀρχαῖοι ζωγράφιζαν πάνω στά ἀγγεῖα ἤ σκάλιζαν τά κτίρια μέ ὁλοζώντανες τοιχογραφίες. Συνήθιζαν νά παριστάνουν σπουδαῖα γεγονότα, σκηνές κυνηγίου, σκηνές ἀπό τήν ζωή τῶν θεῶν, τήν φύση, γεγονότα τῆς καθημερινῆς ζωῆς κ.ἄ. Ὡραῖα δείγματα ἀρχαίας ζωγραφικῆς ὑπάρχουν στήν Κνωσσό, στήν Φαιστό, στίς Μυκῆνες, στόν Ὀρχομενό και αλλοῦ.

Κύριος ἐκπρόσωπος τῆς ζωγραφικῆς ἦταν ὁ Πολύγνωτος. Ἄλλοι ἦταν ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Πάναινος, ὁ Πάμφιλλος κλπ. Πρωτότυπα ἤ ἀξιόλογα εὑρήματα δέν ἔχουν βρεθεῖ ἀλλά παίρνουμε μία ἰδέα γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς τέχνης αὐτῆς ἀπό τά ἀρχαῖα συγγράμματα. Παραδείγματα ἔχουμε τίς τοιχογραφίες τῶν οἰκοδομημάτων τῆς Πομπηίας, πού ἔγιναν τόν 1ο αἰώνα π.Χ.

Ἐπίσης, χρησιμοποιοῦνται τά μωσαϊκά γιά τά πατώματα. Τέτοια βρέθηκαν το 1928 σέ ἀνασκαφές πού ἔγιναν στήν Ὄλυνθο. Ἕνα ψηφιδωτό ἔχει βρεθεῖ στήν Ὀλυμπία, πού χρονολογεῖται στόν 4ο αἰώνα π.Χ. Ἐπίσης, ἕνα ὡραῖο

ψηφιδωτό ἔχει βρεθεῖ στήν Πομπηία το 1831 στό Casa del Fauno, το οποῖο δείχνει τήν μάχη στήν Ἰσσό μεταξύ Ἀλεξάνδρου καί Δαρείου. Θεωρεῖται ὅτι εἶναι ἔργο τοῦ Φιλοξένου τοῦ Ἐρετριέως.

Τά ψηφιδωτά καί οἱ τοιχογραφίες θεωροῦνται ὅτι ἀπέχουν ἀπό τήν κυρίως ζωγραφική. Ἔργα πλησιέστερα πρός τήν ζωγραφική εἶναι οἱ γραπτές στῆλες πού βρέθηκαν στήν Ἀττική, στίς Θεσπιές και αλλοῦ. Χρονολογοῦνται μεταξύ 300-50 π.Χ.

β) Βυζαντινή: Τήν περίοδο αὐτή ἡ ζωγραφική εἶναι πολύ ἀνεπτυγμένη. Ὀργιάζει τό ψηφιδωτό καί τό μωσαϊκό. Ἐπίσης, ἡ κυριότερη μορφή τῆς τέχνης αὐτῆς εἶναι ἡ ἁγιογραφία, δηλαδή ἡ ἀπεικόνιση ἁγίων μορφῶν σέ εἰκόνες ἤ τοιχογραφίες.

Ἔργα ἀξιοσημείωτα εἶναι: ἡ "Εἰκονογραφία τῆς Θεοτόκου" τοῦ Κοντακώφ, ἡ "Παναγία ἡ Καρδιώτισσα" τοῦ Ρίκου, ο "Ἅγιος Κωνσταντῖνος" τοῦ Ἠ. Μόσκου.

Γενικά, τά χρώματα πού χρησιμοποιοῦνται εἶναι κλειστά, οἱ μορφές εἶναι σεμνές, σοβαρές. Τά μάτια τείνουν πρός τά ἔξω, ἡ μύτη εἶναι μακριά, τό στόμα μικρό.

γ) Λαϊκή ζωγραφική ἤ εἰκονογραφία: Τά θέματα τῶν τοιχογραφιῶν ἦταν: ἱστορικά, ἀλληγορικά, ἱστορικά πρόσωπα, θαλασσογραφίαι, λιμάνια, πόλεις, τοπία, καΐκια, κτίρια, μεταξύ τῶν ὁποίων συνηθισμένα ἦταν οἱ ἀναπαραστάσεις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καί τῆς Ἁγίας Σοφίας, καθώς καί γλάστρες, μπρίκια με κλαδιά, λουλούδια, πτηνά, ψάρια κλπ καί πολλά ἦταν ρυθμοῦ Μπαρόκ. Ὅλα εἶναι ζωγραφισμένα μέ ἐλευθερία καί ἐκφραστικότητα. Οἱ τοιχογραφίες αὐτές βρίσκονται σέ πολλά μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Πόλεις ἀπ' ὅπου κατήγοντο σπουδαῖοι ζωγράφοι εἶναι: Ζαγόρι, Γρεβενήσι, Καπέσοβον, Ἰωάννινα, Κρούσοβο, Σαμαρίνα κ.ἄ. Ἔργα τῆς λαϊκῆς ζωγραφικῆς εἶναι: " Ἅγιος

Ἰωάννης ὁ Θεολόγος” τοῦ Ἰ. Πλακιστοῦ, “Θεοτόκος ἡ Ὁδηγήτρια” τοῦ Λαμπράδου κ.ἄ.

3) Παράδοση στήν γλυπτική

α) Ἀρχαία: Ἐκεῖνα τά χρόνια ἡ θρησκεία τοῦ κράτους ἦταν ἀνάλογη μέ τήν εἰδωλολατρεία, καί γι' αὐτό ἔχουμε τήν ἐμφάνιση ἀγαλμάτων. Αὐτά παρουσιάζουν τούς θεούς, σπουδαῖα πρόσωπα ἤ κοινούς ἀνθρώπους. Ἐπίσης ἀναπτύχθηκε τό ἀνάγλυφο, τό ὁποῖο πρωτοστατοῦσε στά ἀετώματα τῶν ναῶν. Ἐπίσης διαδεδομένοι ἦταν οἱ κοῦροι καί οἱ κόρες (πχ ὁ κοῦρος τοῦ Σουνίου).

Ἔργα ἀρχαίας γλυπτικῆς: οἱ Καρυάτιδες, ὁ Ὀμφαλοφόρος Ἀπόλλων τοῦ Καλάμιδος, ὁ Ἡνίοχος τῶν Δελφῶν, συμπλέγματα ἀπό τά ἀετώματα τοῦ Παρθενώνα ἀπό τόν Φειδία, ἡ Νίκη τοῦ Παιωνίου, ἡ Ἀθηνᾶ Παρθένος τοῦ Φειδία κ.ἄ.

Στά ἀνάγλυφα τά ἀγαπημένα θέματα τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἦταν: Γιγαντομαχίες, Ἀμαζονομαχίες, Περσομαχίες, Γαλατομαχίες, ὁ περιώνυμος Λαοκόων κ.ἄ.

Τα ἀρχαῖα ἔργα γλυπτικῆς στήν ἀρχή δέν εἶναι τόσο ζωντανά καί οἱ ἀναλογίες τοῦ σώματος δέν εἶναι σωστές, ἀλλά ἀργότερα γίνονται παραστατικότατες καί πλαστικότατες. Ἀξιόλογοι γλύπτες: Κρυσίλας, Ἀλκαμένης, Πραξιτέλης, Λύσιππος, Πολύκλειτος, Μύρων κ.ἄ.

β) Βυζαντινή: Στα χρόνια αὐτά ἡ γλυπτική δέν εἶναι πολύ ἀνεπτυγμένη, ἐξ' αἰτίας τῆς νέας θρησκείας πού ὅσο πάει καί ἐξαπλώνεται περισσότερο. Ἔτσι λοιπόν ὁλόγλυπτα ἔργα δέν ὑπάρχουν πολλά, καί εἶναι κυρίως προτομές αὐτοκρατόρων. Σώζονται περίπου 30 κομμάτια αὐτοκρατορικῶν γλυπτῶν τοῦ 4ου αἰ., ἀπό τά ὁποῖα ἀναφέρουμε τό τεράστιο ὀρειχάλκινο κεφάλι, πιθανώτατα τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Β΄, τοῦ μουσείου Κονσερβατόρι τῆς Ρώμης, τό κολοσσιαῖο ὀρειχάλκινο ἄγαλμα πιθανῶς τοῦ

Οὐαλεντινιανοῦ Α΄ στή Μπαρλέττα, τά ἀνάγλυφα τῆς βάσεως τοῦ ὀβελίσκου τοῦ Θεοδοσίου στόν Ἱππόδρομο τῆς Πόλης, καί ἕναν κορμό ἀπό πορφυρίτη πού βρίσκεται στό ἀρχιεπισκοπικό μέγαρο τῆς Ραβέννας. Ἀναφέρουμε ἐπίσης μικρές ἀναπαραστάσεις ὅπως "Το Καλό Πνεῦμα" στο μουσεῖο τῆς Πόλης.

Στίς ἐκκλησίες χρησιμοποιεῖται ἡ γλυπτική σάν διακοσμητική περισσότερο. Ἔτσι λοιπόν φτιάχνουν κιονόκρανα μέ λεπτή δαντελωτή διακόσμηση, στά πλαίσια θυρῶν καί παραθύρων σκαλίζουν σταυρούς, ἕλικες, ἀκτινωτούς τροχούς. Τά θωράκια ἔχουν διακοσμηθεῖ μέ φυλλώματα, ζῶα, ρόδακες, σταυρούς.

γ) Λαϊκή γλυπτική τοῦ μαρμάρου: Ἐξέχοντες μαρμαράδες, πελεκᾶνοι, ἦταν οἱ Βουρμπιανῖτες, οἱ Πυρσογιαννίτες, οἱ Λισκατσιῶτες, καθώς καί οἱ Μετσοβῖτες καί οἱ Τηνιακοί. Ἡ τέχνη τους ἦταν κληρονομική. Συνεργάζοντο μέ τούς κτιστ κτιστάδες καί ἔφτιαχναν τίς περίφημες μεγάλες θύρες, τίς πορτασιές, στους αὐλογύρους τῶν ἀρχοντικῶν, μικρότερες θύρες σπιτιῶν, βρῦσες, κωδωνοστάσια, τάφους, μνημεῖα, δάπεδα ἐκκλησιῶν, κολῶνες, γενικά μαρμάρινη διακόσμηση σπιτιῶν καί ἐκκλησιῶν.

Οἱ ἴδιοι ἐσκάλιζαν στήν πέτρα ὡραιότατα σχήματα μέ πρωτόγονη ἀντίληψη καί εἰς ἀφελῆ λαϊκή τεχνοτροπία, ὅπως σταυρούς, δικέφαλους ἀετούς, λιοντάρια, φανταστικά ζῶα, πουλιά, βάζα με λουλούδια, στεφάνια μέ λουλούδια, πελαργούς, φίδια, κληματίδες κ.ἄ. Ἰδιαίτερη σημασία ἔδιναν στά λιοντάρια, πού προορίζονταν γιά τούς δεσποτικούς θρόνους τῶν ἐκκλησιῶν· τά περισσότερα ἦταν ἀριστουργήματα γλυπτικῆς.

4) Παράδοση στήν ἀρχιτεκτονική

α) Ἀρχαία: Ἐφ' ὅσον ὁ ναός ἦταν τό σπίτι ἑνός θεοῦ, ἔπρεπε

νά κατασκευασθεῖ μέ ὅσο γίνεται καλύτερη τεχνική. Ἔπρεπε να διακοσμηθεῖ ὡραῖα ἐσωτερικά καί ἐξωτερικά. Ἔχουμε τρεῖς ρυθμούς ἀρχαίου ναοῦ, ἀνάλογα μέ τό κιονόκρανο καί τούς κίονες: τον Δωρικό, τόν Ἰωνικό καί τόν Κορινθιακό.

Μεγαλοπρεπῆ καί ὡραιότατα μνημεῖα ἀρχαίας ἀρχιτεκτονικῆς εἶναι: Τα ἔργα πάνω στήν Ἀκρόπολη, δηλαδή ὁ Παρθενών, πού εἶναι δωρικοῦ καί ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, καί τόν φιλοτέχνησαν ὁ Ἰκτῖνος καί ὁ Καλλικράτης. Τό Ἐρεχθεῖο, πού εἶναι ἰωνικοῦ ρυθμοῦ, τά προπύλαια πού τά ἔφτιαξε ὁ Μνησικλῆς. Ἐπίσης ἀξιοσημείωτα εἶναι τά ἀνάκτορα τῶν Μυκηνῶν, τῆς Φαιστοῦ, τῆς Κνωσσοῦ κ.ἄ. Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ εἶναι τό Ὀλυμπεῖο στήν Ἀθήνα. Ἐπίσης σώζονται καί ἄλλοι σπουδαῖοι ναοί, ὅπως ὁ ναός τοῦ Ἀπόλλωνα στό Σούνιο, τῆς Ἧρας στή Σάμο, τῆς Ἀρτέμιδας στήν Ἔφεσο κλπ.

β) Βυζαντινή: Ἡ ἀρχιτεκτονική κατά τούς πρώτους τρεῖς αἰῶνες μ.Χ. εἶναι ἡ τέχνη τῆς κοινότητας τῶν Χριστιανῶν, πού ἀναπτύσσεται βαθμηδόν κατ' ἀριθμόν καί δύναμη, ἐπεκτείνοντας τήν ἐπιρροή της στήν κοινωνία ἀλλά μένοντας ἀμέτοχη τοῦ δημοσίου βίου. Οἱ Χριστιανοί στήν ἀρχή συναθροίζονταν σέ σπίτια γιά νά λατρεύσουν τον Θεό τους, ἐξ' αἰτίας τῶν διωγμῶν. Ἀργότερα ὅμως, ὅταν τό κράτος πῆρε ὑπό τήν προστασία του τήν ἐκκλησία, ἡ λατρεία γινόταν σέ ναούς.

Δύο αἰῶνες μετά τήν μεταφορά τῆς πρωτεύουσας στήν Κωνσταντινούπολη (330 μ.Χ.), ἡ βυζαντινή ἀρχιτεκτονική φτάνει στήν πλήρη της ὡριμότητα. Δύο ρυθμοί ναῶν κυριαρχοῦν τότε, ὁ βασιλικός καί ὁ βυζαντινός.

Ἔργα βυζαντινῆς ἀρχιτεκτονικῆς: Πρῶτα-πρῶτα ἀναφέρουμε τήν Ἁγία Σοφία, ἕνα ἀριστούργημα τέχνης, πού βρίσκεται στήν Πόλη. Κτίσθηκε ἐπί Ἰουστινιανοῦ καί δύο ἀρχιτέκτονες ἐργάστηκαν γιά αὐτήν, ὁ Ἀνθέμιος καί ὁ

Ἰσίδωρος. Εἶναι βασιλική μέ τροῦλο.

Ἄλλοι ναοί: τῆς Περιβλέπτου στόν Μυστρᾶ, τῆς Θεοτόκου στήν Θεσσαλονίκη, τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου ἔξω ἀπό τά τείχη στή Ρώμη, τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῆς Βενετίας, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων στήν Θεσσαλονίκη, ἡ Μονή τοῦ Δαφνίου στήν Ἀθήνα κ.ἄ.

γ) Λαϊκή: Ἀπό τίς ἀρχές ἤδη τοῦ 18ου αἰώνα γίνεται αἰσθητή καί στήν λαϊκή, τήν παραδοσιακή ἀρχιτεκτονική ἰδιαίτερα τοῦ βορειοελλαδικοῦ χώρου (καί τῆς Θεσσαλίας) μιά ἀναγέννηση στίς μορφές και στή διακόσμηση. Εἶναι τό ἴδιο πνεῦμα πού παρατηρεῖται καί στά γράμματα καί στίς τέχνες, πού ὀφείλεται σέ πολλούς ἐσωτερικούς καί ἐξωτερικούς παράγοντες. Ὁ διαφωτισμός, τό κίνημα πού ἐπηρέασε τήν ἐποχή αὐτή τήν Εὐρώπη, εἶχε καί στόν ὑπόδουλο Ἑλληνισμό ἕναν ἔντονο ἀπόηχο. Οἱ ἰδέες τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης ἀγκαλιάστηκαν πολύ σύντομα ἀπό τούς ἀπόδημους Ἕλληνες λογίους καί ἐμπόρους, πού γέμισαν ἐλπίδα γιά μιά μελλοντική ἀνάσταση τοῦ Γένους.

Τα ἀρχοντικά τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἠπείρου καί τῆς Θεσσαλίας ἐμφανίστηκαν ὡς ὁλοκληρωμένες ἀρχιτεκτονικές μορφές ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰώνα στίς πόλεις πού γνώρισαν μιά οἰκονομική ἄνθηση χάρη στήν ἀνάπτυξη τῆς βιοτεχνίας καί τοῦ ἐμπορίου στήν Εὐρώπη.

Οἱ περιοχές αὐτές ἦταν, ἐκτός ἀπό τά Ἰωάννινα, τα Ζαγοροχώρια τῆς Πίνδου, τα κεφαλοχώρια τῆς Θεσσαλίας (Ραψάνη, Τύρναβος, Ἀμπελάκια) καί τοῦ Πηλίου (Τσαγκαράδα, Μακρυνίτσα, Κισσός, Πορταριά, Μηλιές, Ζαγορά), τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας (Καστοριά, Βέροια, Σιάτιστα, Βλαχοκλεισούρα, Νέβεσκα) καί τῆς Χαλκιδικῆς, ἰδιαίτερα ἡ Λιαρίγκοβα πού μετωνομάστηκε σέ Ἀρναία. Σε αὐτούς τούς οἰκισμούς, ἰδιαίτερα στά ὀρεινά χωριά, σώθηκαν τά παλαιότερα ἀρχοντικά ἀπό τό 1720 ὡς τά τέλη τοῦ 18ου αἰώνα. Ἀρχοντικά ἤ νοικοκυρόσπιτα χρονολογημένα μέ

ἐπιγραφές τοῦ 18ου αἰ. δέν σώθηκαν, ἀλλά οὔτε φαίνεται νά ὑπῆρχαν στίς βορειότερες περιοχές πού γειτονεύουν μέ τον βορειοελλαδικό χῶρο. Στίς περιοχές αὐτές δημιουργήθηκαν τά περίφημα ἀρχοντικά πού ἀνῆκαν σέ πλούσιους Ἕλληνες ἐμπόρους καί βιοτέχνες (ἰσναφλῆδες), ἐδῶ ἀκριβῶς πού γεννήθηκαν οἱ πρῶτες βιοτεχνικές συσσωματώσεις ἀπό τά τέλη ἤ τίς ἀρχές τοῦ 18ου αἰ.

Ἑλληνικές συντεχνίες οἰκοδόμων, τά γνωστά συνάφια τῶν κουδαρέων, ἔχτιζαν τά ἀρχοντικά πάνω σέ πανάρχαιες ζωντανές παραδόσεις πού ἐπιβίωσαν σ' ὅλα τά χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας καί διατήρησαν τήν βυζαντινή μορφολογία, πλουτίζοντάς την πάντα μέ ἀνατολίτικα και δυτικά διακοσμητικά στοιχεῖα.

Στα Θεσσαλικά Ἀμπελάκια τό ἀρχοντικό τοῦ Γεωργίου Σβάρτς, στή Σιάτιστα τό ἀρχοντικό τοῦ Μανούση, στήν Καστοριά τό ἀρχοντικό τοῦ Παπατέρπου, στήν Βέροια τό ἀρχοντικό τοῦ Σαπουντζόγλου καί στήν Ἀρναία τό Γιατράδικο, διασώζουν τίς παραδοσιακές μορφές τοῦ Βυζαντίου καί ταυτόχρονα ὑποδηλώνουν τίς αὐθεντικές μορφές τῆς ἑλληνικῆς παραδοσιακῆς, τῆς ἐθνικῆς μας ἀρχιτεκτονικῆς.

Αὐτή ἡ ἐργασία γράφτηκε μέ τήν πολύτιμη καθοδήγηση τοῦ κ. Χριστόδουλου, παλιοῦ γείτονα καί οικογενειακοῦ φίλου.
Χρησιμοποίησα τό “Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ἡλίου”, πού εἶχε ὁ κ. Χριστόδουλος στό γραφεῖο του, καί ἕναν φάκελλο πρώτης ἡμέρας κυκλοφορίας τῆς σειρᾶς γραμματοσήμων “Λαϊκή Ἀρχιτεκτονική”, πού ἐκδόθηκε τό 1975 κι ἔχω ἀπό τότε στήν κατοχή μου, ὡς φιλοτελίστρια.

. . . .

Στή φωτογραφία τοῦ ἐξωφύλλου φαίνεται ἡ πλατεία τοῦ χωριοῦ Πύργος στήν Τῆνο (Αὔγουστος 2002).